

Kabirleri Ziyâreti

Yaratılmış olma özelliğine sahip olan birçok mahlûklar üzerine tafdil edilen âdemoğlu[1] ruh ve cesetten mürekkeptir. Hakikatte, ruh gibi latif bir varlığın yanında vücudu adem hükmünü alan ceset, kayda değer bir değeri havi değildir. Bu terkibi daha genel manada düşünecek olursak; madde ve mana ilişkisini düşünmemiz icap edecektir. Madde, yapısı ve mahiyeti itibarıyla “somut” kavramıyla açıklandığı için elde edilmesi kolay, değilse en azından mümkün olduğu kadar, mana “mücerret/soyut” olduğu için tahsili ve ihtası gayr-ı kabildir. Bütün bunlar bize genelde mananın ve buna paralel olarak özelde ruh dediğimiz varlığın her anlamda madde ve cisim üzerindeki mutlak galibiyetini haber veriyor. Bundan dolayı olmalıdır ki o nihai derecedeki kifayetsizliklerine bakmaksızın Nebi-i Zî Şân’a Ruh’un nidüğünden soran Yahudiler[2] Allah Azze ve Celle’nin “De ki Ruh Rabbim’ in bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir”[3] şeklindeki hitabının muhatabı olmuşlardır. Başka bir deyimle bu ayet-i kerime aslında onlara mananın hudutsuz oluşunu ve nâmütenâhiliğini bildirmiştir.

Görünenlerin görenlere itibarla muhtelif olduğu şeklindeki bedîhî hakikat, yaşarken bakma ile görme işlevinin arasını ruhunda tefrik etmiş kimselere gizli değildir.[4] Ancak bahsinde olduğumuz meseleyi, ruhî hissiyatının mana âlemine açılan kapılarını sonuna kadar kapalı bulunduran sözde hayat sahibi ve hakikatte ayakta kalabilmek için her daim bir maddeye muhtaç madde kütlelerinden farksız, hayatı sadece cismi ve bedeniyle yaşamaya alışkın olanlar anlayamaz. Anlayamaz, çünkü o, teknolojik birçok imkânların hayli globalleştirdiği bir âlemden esasen kendi varlığının mâsadak’ ı olabilecek ruhî cenabını ihmale uğratmış ve Dünya’yı görmeden önce bulunduğu anne karnındaki mekânın sonsuz büyüklüğüne inanan cenin misali, mana tarafından mahrum olduğu için madde tarafının mutlak manada kifayetini benimser ve savunur olmuştur. Bir de buna bir takım saikî heyecanlarının sürüklemesiyle seciyye haline getirdiği taassup hastalığı eklenince mesele arap saçından farksız bir hale bürünüyor. Sonuç olarak ortaya, yanlış doğru, batılı hak diye benimsemiş bir insan kitlesi çıkıyor. Yani tuzun dahi kokmaya yüz tuttuğu adeta insana cinnet telkin eden bir felaket manzarası...

Kabirlerin ziyaret edilmesi meselesi yukarıdaki birkaç satırla ifade etmek için çaba sarf ettiğimiz mühim bir mesele. “Razî’nin ifadesiyle[5] ziyaretçi ile ziyaret edilenin manevi anlamdaki alış-verişleri “sözler sahiplerine göre itibar kazanır” kavlinin muktezasınca ayrı bir makamı haizdir. Akidevi sahada yazdığı iki umde eseriyle asrından sonraki ümmete akaid’ini öğreten et-Teftâzanî’nin beyanları[6] için de aynı şey söz konusu.

İşin cevazî yönü, ifrat ve tefrit vecihleri ve bunların hükme yansımaları gibi bazı bahislere değinme iddiasında olan bu makaleyi belli başlıklar altında idame edelim.

Kabirleri ziyaret maksadı

Müstakbel zamandaki hayatlarını hatırlamak kastıyla berzah alemini yaşadığımız Dünya'ya sembolize eden kabirlerin ziyaret edilmesi tabi ki bir takım sebepler çerçevesinde ve belirli maslahatlar elde etmeye yöneliktir. Ancak önemli olan, bu maksatların Şeriatın çizmiş olduğu hudut ve sınırları aşmaması ve melhuz olan bu menfaatlerin meşru' çerçevede elde edilmeye çalışılmasıdır. Kabir ziyaretlerinin belli ölçülerde caiz olduğunu savunan, ancak meşru' bölümden bir kesimi de kendi yanlış za'mlarına kurban etmek suretiyle gayr-ı meşruya tebdil edenler de aslında bu noktayı vurgulamak istemektedirler.[\[7\]](#)

Geride kısaca ifade ettiğimiz Razi'nin ifadeleri bu meyanda önemlidir. Zira Razi'ye göre durum şudur: Kişi bazı zaman, ölmelerinden sonra anne ve babasını rüyasında görür ve onlar onu yerini kimsenin bilmediği bir defineye bile yönlendirebilirler. Ben çocukluk zamanlarımda "Havadis la evvele leha" konusunu okurken babamı rüyamda görmüştüm ve o da bana "Bu konuda en güzel delil şudur: Hareket denen şey bir halden diğer bir hale intikaldir. Ve bu da mahiyeti itibarıyla başkasının ondan önce gelmesini gerektirir. Dolayısıyla hareket ile evveli olmama durumunun beraberce düşünülmesi muhaldir.[\[8\]](#) Buraya kadar olan kısımda Razi'nin ifadelerinden anlaşılan; ölen bir kimsenin tamamıyla yaşadığımız Dünya ile irtibatının kesilmediği ve yaşayanlara kısmi anlamda bazı faydalarının dokunabileceğidir.

Hatta Razi, aynı eserin başka bir yerinde[\[9\]](#) daha açık ifadelerle fani olan bedenlerden ayrılan ruhların daha kuvvetli olduklarını bazı gerekçelere dayanarak ifade eder. Bu gerekçeler cümlesinden olarak, bedenden ayrılan ruhtan perdenin kalkması, alem-i gayb'ın ona inkişaf etmesi, Ahiret duraklarını görmesi sebebiyle bedendeyken burhani olan bütün bunların onun açısından artık zaruri hale dönmesi sayılabilir. İşte bu şekilde bir kemalata sahip olan ruh ile hala beden kafesinden kurtulamamış ruh arasında teveccüh vasıtasıyla mülakatın hâsıl olacağı ve herhalükarda kabir ziyaretlerinde yapılan istiane'nin fayda açısından müsmir olacağı da et-Taftazani'nin bildirdiği bir husustur.[\[10\]](#)

Ziyaret maksadı ve faydası hususunda söylenmesi gerekli olan mansus bir illet daha vardır ki; o da Efendimiz (Aleyhissalatü vesselam) tarafından buyurulan hadis-i şerifte ki "Zira onlar(ı) ziyarette ibret vardır,[\[11\]](#) "Onları ziyaret Dünya'dan yüz çevirmeye sebeptir ve Ahiret'i hatırlatır"[\[12\]](#) şeklindeki hikmetlerdir. Bu hadislerin anlaşılması babında "İnsanın yanında olan Dünya Meta'sının az mı az olduğu ve ölümü hatırlamasıyla bu kadar meta'ın dahi ona çok geleceği ve Karun'un malı gibi malı olsa ölümü hatırladığında bu malın gözünde hiçbir kıymet ifade etmeyeceği söylenebilir.[\[13\]](#) Bütün bunlar bize kabir ziyaretlerinin bir nevi kişinin istikbali anlamına gelen Ahiret hayatına hazırlık yapması açısından bir toparlanma vesilesi olduğunu gösteriyor.

Meselenin Cevaz- Adem-i Cevaz Boyutu

Kabirlerin ziyaret edilmesi sahih bir nakille bize bildirilen

كنت نهيتكم عن زيارة القبور ، فزوروها ، فإنها تذكّر الآخرة

“Sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim, artık onları ziyaret ediniz. Zira onları ziyaret (kişiyi) ahireti hatırlatır”[14] şeklindeki hadisten de anlamış olduğumuz üzere evvela yasak olan ve daha sonra serbest bırakılan bir ameldir.[15] Ancak bu konu hakkında farklı görüşler öne sürülmektedir. Cumhur’a göre bi zatihi ziyaret veya ziyaret maksadıyla kabre yolculuk yapmakta bir beis yoktur. Hatta bazı Maliki’ler ve İbn Hazm[16] gibi Zahiri’ler Efendimiz’in kabrini ziyaret etmenin vacip olduğunu söylemektedirler.[17] Buna dayanarak İmam En-Nevevi, kabirleri ziyaret etmenin mutlak anlamda caiz olduğunu söylüyorsa da İbn Hacer İbn Ebi Şeybe’nin “Musannef” inde İbrahim en-Nehai’den yaptığı “Kabirleri ziyaret etmenin mekruh olduğu” şeklindeki rivayetten dolayı bunun müsellem olmadığını zikretmektedir.[18] Hadisler ve hadiselerin çelişmesinin yansıması olarak görülen bu tür ihtilafların çözümü için tesbit edilmiş bazı yöntemler vardır. Ki İbn Hacer bu çelişkili durumu “Kabirleri ziyaret etmenin mekruh olduğunu söyleyenlere, nasih olan yukarıdaki hadisin ulaşmama ihtimali ile çözer.[19]

İbrahim en-Nehai’ nin, Hanefi mezhebi’nin görüşlerini tahlil ederken aşılamayacak umde bir şahsiyet olduğunda şüphe yoktur. Ve bu riveyet her ne kadar bizlere “Kabir ziyaret” nin Hanefi mezhebinde mekruh olduğunu gösteriyorsa da İmam Muhammed “Kitabu’l-Asar” ında konuyla ilgili müstakil bir bap açmış ve yukarıda zikredip nasih olarak değerlendirdiğimiz hadisi naklettikten sonra “Biz bunu alırız. Ahireti hatırlamak ve ölüye dua etmek kasdıyla kabirlerin ziyaret edilmesinde her hangi bir beis yoktur” demiştir.[20]

İmam es-Serahsi, “Mebhut” ta Efendimiz Aleyhissalatü vesselam’ın yasaklamaya yönelik bu kavlini, hadisin peşi sıra gelen “boş söz söylemeyin” sözünden hareketle İlk dönemde insanların kabirlerin yanında boş lakırdı ile vakit geçirmeleri, yalan ve olması mümkün olmayan bazı şeyleri konuşmalarından dolayı nasih olarak kabul eder. Ve bunun halen mensuh olmadığını söylemekle beraber kabirleri ziyaret etmemeye yönelik varit olan nakillerin mensuh olduğunu belirtir.[21]

Bahsi hülasa edecek olursak, Kabir ziyareti Hanefiler de dâhil olmak üzere müctehidlerin vacibe yakın sünnet görmelerinden[22] başlayarak en azından mübah kabul etmelerine kadar nüzul edecek meşru’ bir ameldir. Yukarıda da kısmi olarak zikrettiğimiz rivayetle üzerine parmak bastığımız bir takım negatif nakilllerle Hanefi’lerin kabirleri ziyarete cevaz vermediklerini, bunu mekruh gördüklerini söylemek en hafif ifadeyle Mezheb’e yapılan bir zulümdür.[23] Bu tarz verilen fetvalardaki müşterek özelliğin, devamlı bir surette meseleyi mecrasından dışarıya çıkarmak, kendi akide ve görüşlerini müdafaa için ötekileştirdiği kimselerin yapmadıkları şeyleri yapıyormuşçasına onları itham altına almak olduğu görülmektedir.[24]

Kadınlar ve kabir ziyareti

Kadınların kabirleri ziyaret etmelerinin cevazı noktasında bazı

işkaller gözümüze çarpmaktadır. Bu noktada Efendimiz'den hususi olarak "Allah kabir ziyareti yapan kadınlara lanet etsin!"[25] şeklinde vb. rivayetlerle istidlal olunmaktadır. Bu konuda İmam en-Nevevi, Şafi ulemasının üç görüşü olduğunu ve bunlardan birincisinin zikrettiğimiz hadis gerekçesiyle "haram", ikincisinin "mekruh", üçüncüsünün de mübah olduğunu söylemektedir.[26] Şafilardan "el-Mühezzeb" sahibi allame eş- Şirazi, kadınlar için kabir ziyaretlerinin haram olduğunu savunmaktadır.[27] Gerekçe olarak da mezkûr hadisi göstermektedir.[28] İmam Kurtubi gibi bazı âlimler ise hadiste geçen "zevvarat" tabirinin sıyga olarak ifade ettiği mübalağa manasından yola çıkarak ""bu yasaklamanın fazla kabir ziyareti yapan kadınlarla ilgili olduğu şeklinde görüş öne sürmektedirler. Zira kadınların bu gibi ziyaretleri, kocalarının haklarını zayi etme[29] ve yabancı erkeklerden sakınma (hicap) gibi bazı emirleri yerine getirememelerine sebep olacaktır. Ancak Kurtubi'nin öne sürdüğü ve hadise mahmel kıldığı nehyin "fazla ziyaret eden kadınlarla alakalandığı" tevilini Ebu Davud'un aynı hadisin "zairat" ifadesiyle yaptığı[30] rivayet reddedebilir. Mekruh olduğunu söyleyenlerin gerekçesi kabilinden İmam et-Tirmizi'nin söylediği "kadınların sabrının az olması ve feryad-ı figan etmeleri" şeklindeki illet de burada zikredilmelidir.[31]

Bütün bunlarla birlikte kadınların kabir ziyareti yapmalarının mübah olduğunu söyleyenler Müleyke'nin Hz. Aişe (Radiyallahu Anha)' nin kardeşi Abdurrahman'ın kabrini ziyarete gittiğini nakletmesi,[32]Efendimiz Aleyhissalatü vesselam'ın kabrin başında ağlayan bir kadına "Allah'tan kork ve sabret" (ittekillahе vasbiri)[33] şeklindeki kavliyle sabit olan takriri sünneti ve de "Sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmişim, artık onları ziyaret ediniz"[34] şeklindeki rivayetlerle istidlal etmektedirler. Zira ilk iki rivayet hususiyetleri ile beraber kadınlar huşundaki şüpheyi kaldırıyor da[35]ve hatta geride naklettiğimiz "çok ziyaret etme" şeklindeki tevilin sebebi oluyorsa da[36] son rivayette yer alan "neheydukum/ size yasakladım" şeklindeki ifadede bulunan "zahir" erkeklere ait olduğundan bazı ulema nasih olarak kabul edilen bu hadisin, mezkur gerekçe sebebiyle sadece erkekler hakkında geçerli olduğunu savunmuşlardır. Ancak, Hz. Aişe'den yapılan kardeşinin kabrini ziyaret etmesi şeklindeki rivayette peşi sıra gelen ve Hz. Aişe'ye yöneltilen "Nebi bundan nehyetmemiş miydi? Şeklindeki soruya Hz. Aişe'nin "Evet, önce nehyetmişti, sonra serbest bıraktı"[37] şeklinde cevap vermesi sarahatiyle bu işkali ortadan kaldırmaktadır.[38] Buna binaen, ez-Zürkani' nin nesih olayının "zevvarat" ifadesinden hareketle kadınları kapsamadığını ve onlar için her halukarda kabir ziyareti yapmanın caiz olmayacağını söylemesi isabetli olmayacaktır.[39]

Yine İmam Kurtubi' nin "kabir ziyareti" hususunda kadınları yaşlı ve genç ayrımına tabi tutması ve yaşlı olanların kabir ziyareti yapmalarının caiz, gençlerin ise haram olduğunu söylemesi[40] bize bu amelin onlar katında li zatihi değil "fitne" sebebiyle cevaz vermeme yolunu tercih ettiklerini göstermektedir. Yani her halukarda Ali el-Kari'nin de belirttiği üzere[41], haklarındaki mu'teber şartlara riayet etmeleri durumunda kadınların kabir ziyareti yapabileceklerini söylemek durumundayız. Ki İbn Hacer de iznin umumu kapsadığını ekserin sözü olarak nakletmektedir.[42]

Hatime

Bu makalede meseleyi biraz daha ispatı cihetine ağırlık vermek

suretiyle işlediğimizin farkındayız. Ancak öte yandan bakıldığında, madalyonun öteki yüzü bize nefyi cihetinde yazılmış eser, risale ve makale tarzı çalışmaların ta'dadının na mütenahi olacak seviyede hayli kabarık olduğunu ayan beyan gösteriyor. Bu yüzden bizleri bu makalenin kaleme alınmasına saik sebeplerden biri de şikayetlendiğimiz bu azlık duygusu ve akabinde getirdiği hakikatin bir takım mezhep taassuplarına boğdurulma olayıdır. Mesele bunla kalsa yine tahammül sınırları içerisinde değerlendirilebilir. Ancak, holiganvari hareket ve tavırlarla, propaganda niyetinin süslemiş olduğu eserlerin arz ettiği manzara içler acısı... Söylenmeyen şeylerin, gaibi şahıslara söylenilerek muhalif olarak görülen fırkaya nispet edilmesi suretiyle hedefteki görüş ve şahısların tekfir edilmesinden, her türlü yafta ve iftiralara maruz bırakılmasına kadar ilmi rezalet ve vicdani cinayet tabloları... Kırk yıllık kâni'nin yani olamayacağı kadar açık meselelerin sırf bağcıyı dövme uğruna dolambaçlara sarılması ve daha neler, neler...

Fakat her halukarda tatlil manevraları ve tenfir kampanyalarının beyhude bir çabadan ibaret olduğu gün ışığından aşikârdır. O halde mesele sadece ve sadece hak zaviyesinden doğruyu ortaya koymak ve ürkmeden haykırmaktır. Vesselam...

[1] Kur'an, İsra 70

[2] İbn Halife Ulyevi, Camiu'n-Nukûl fî Esbabî'n Nüzûl, 2/ 202-203 Ezher, 1404 B.1

[3] Kur'an, İsra 85

[4] Aslında bu husus " Onları (Putları) sana bakarken görürsün, halbuki onlar görmezler" ayet-i kerimesinin de dikkat çektiği bir husustur. Kur'an, A'raf 198

[5] M. Zahid el-Kevseri, Makâlât, s. 382 (el-Metalibu'l Âliye'den naklen) Matbaatu'l Envâr Kahire 1372

[6] el-Kevseri, a.g.e., a.y.

[7] Mesela, Bkz. Ahmed İbn Teymiyye, Ziyaretu'l Kubur ve'l İstincadu bi'l Makbur s. 182-183 (İ'dad: Ali et-Tahtavi), Daru'l Kütübi'l-İlmiyye 2002 B.1

[8] Fahrüddin er-Razi, el-Metalibu'l Aliye, 10. Fasıl, 3. Makale, 7. Kitap

[9] 18. Fasılda... Razi burada bu konuyla alakalı kendisine soru soran Melik Muhammed b. Sam el-Ğavri'ye müstakil bir risale te'lif ettiğini belirtir.

[10] Sa'duddin et-Teftazani, Şerhu'l Makasıd, 2/43 Daru'l Maarifi'n-Nu'maniyye- Pakistan

[11] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 17/429, No: 11329, el-Heysemi, Mecmau'z-

Zevaid, 3/184 No:4299

[12] İbn Mace, Sünen, Kitabu'l Cenaiz 6 No: 1571, Hakim, el-Müstedrek, No: 1387, Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, No: 7448

[13] Şerhu Buluği'l Meram, Atıyye Muhammet Salim, 2/112

[14] İbn Mace, Sünen, Kitabu'l Cenaiz 6 No: 1571, Hakim, el-Müstedrek, No: 1387, Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, No: 7448

[15] Bu durumun izahı ve daha geniş bilgi için bkz Ebu Bekir İbn Hazm. El-İ'tibar fi beyani'n- nasihi ve'l mensuhi mine'l- Asar s.131-132 Dairetu'l Mearifi'l Usmaniyye, 1359

[16] İbn Hazm ayrı olarak, hadiste geçen emir sıygasından dolayı kişinin mutlaka ömründe bir defa kabir ziyareti yapmasının vacip olduğunu savunur. Mübarekfüri, Tuhfetu'l-Ahvezi, 4/159 Daru'l Fikr

[17] Semiiyyu'z-Zebih b. Mahfuz (İsmail Çetin), Mesafu'l-Ulema, S. 284-285 Dilara Yayınları-Isparta

[18] İbn Hacer, Fethu'l Bari, 3/148 Daru'l Ma'rife, Beyrut-Lübnan

[19] İbn Hacer, a.g.e., a.y.

[20] Muhammed b. Hasen eş-Şeybani, Kitabu'l Asar, 1/296-297, No:269 Daru's-Salam Kahire 2006 B.1

[21] Es-Serahsi, el- Mabsut, 24/10 Daru'l Marife, Beyrut-Lübnan

[22] Semiiyyu'z-Zebih b. Mahfuz, a.g.e. s. 285

[23] Hele bir de "Şemsu'd-Din el-Efgani'nin "Cuhudu Ulemai'l Hanefiyye fi ibtali akaidi'l Kubûriyye" sinde yaptıkları tam anlamıyla bir cinayettir. Zira müellif, sözde Hanefi âlimlerini kullanarak, istismarcı tavrıyla konuyla hiç de ilgisi olmayan ve sadece Hanefi alimlerinin değil kalbinde zerre iman bulunan avam-ı nas'tan birinin dahi kabullenmeyeceği itikadları zikretmekle derdinin üzüm yemek değil bağcıyı dövmek olduğunu aşikar bir biçimde sergilemektedir.

[24] Mesela bkz. Futya fi ta'zimi'l meşayih, ve'l istiğaseti bihim ve ziyareti kuburihim, (özellikle s. 20-27 arası)

[25] Et-Tirmizi, es-Sünen, 3/371 No:1056, İbn Mace- es-Sünen, 1/502, No: 1574

[26] Zekerıyya en Nevevi, el-Minhac şerhu Müslim, 7/45 Matbaa-i Mısriyye, Ezher, 1347, B.1

[27] Ebu İshak eş-Şirazi, el-Mühezzebe, 1/454 Daru'l Kalem-ed-Daru's Şamiyye, 1992, B.1

[28] eş-Şirazi, a.g.e., a.y.

[29] Bkz, İbn Hacer, Fethu'l Bari, 3/149

[30] Ebu Davud, Sünen, Babun fi ziyareti'n nisa el kubure, No: 3238

[31] El-Hatib et,Tebrizi, Mişkatu'l Mesabih, 1/388 No: 1765 el-Mektebetu't-Tevfikiyye, Kahire

[32] İbn Abdi'l Ber, et-Temhid, 3/235 Müessesetu'l Kurtuba, 1967

[33] Müslim, es-Sahih, No: 926, Ebu Davud, Sünen, No: 3126 vd.

[34] İbn Mace, Sünen, Kitabu'l Cenaiz 6 No: 1571, Hakim, el-Müstedrek, No: 1387, Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, No: 7448

[35] Ebu İshak el-Ca'beri "Rusuhu'l Ahbar" ında Cumhur ulema'nın daha sonraki nasih hadisin kapsamına kadınların dâhil olmadığı şeklindeki görüşü benimsediklerini nakletmekteyse de mesele aslında böyle değildir. Bkz. Rusuhu'l Ahbar fi Mensuhi'l Ahbar, s. 332-333 Müesseset'l Kütübi's-Sekafiyye, Beyrut-Lübnan 1988 B.1

[36] El-Mubarekfuri, Tuhfetu'l Ahvezi, 4/162 Daru'l Fikr

[37] El-Bezzar, el-Müsned, No: 214,

[38] İbn Hacer, a.g.e. 3/149

[39] Ez-Zürkani, Şerhu'l Muvatta, 3/101

[40] Bedrettin el-Ayni, Umdetu'l Kari, Babu ziyareti'l Kubur..

[41] El-Mubarekfuri, a.g.e. 4/161 (Mirkat'dan naklen)

[42] İbn Hacer, a.g.e. 3/ 148